

O‘ZBEKISTONDA TURIZM SOHASIDAGI XALQARO HAMKORLIK HUQUQINING NAMOYON BO‘LISHI

Jo‘rayeva Muhayyo Omon qizi

Toshkent davlat yuridik universiteti

Magistratura va sirtqi ta'lim fakulteti

Ommaviy axborot vositalari huquqi mutaxassisiligi

Muhayyojorayeva6@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu maqolada mamlakatimizda turizm xalqaro huquqiga oid hujjatlarning ishlash prinsiplari, amal qilish doirasi hamda boshqa ayrim jihatlar muhokama etiladi.

Kalit so‘zlar: normativ-huquqiy hujjatlar, metod, qonun va qarorlar.

KIRISH

Turizm sohasidagi xalqaro hamkorlik xalqaro huquqning umume'tirof etilgan prinsiplari va normalari, shuningdek O'zbekiston Respublikasining xalqaro shartnomalari hamda qonun hujjatlari asosida amalga oshiriladi.

TADQIQOT METODOLOGIYASI VA EMPIRIK TAHLIL

Xalqaro hamkorlikni rivojlantirish, turizm sohasida davlat va xususiy tashkilotlar o'rtasidagi sheriklikni rag'batlantirish va kengaytirish maqsadida 1974 yili Birlashgan Millatlar Tashkiloti (BMT)ning ixtisoslashtirilgan muassasasi - Jahon sayyohlik tashkiloti tuzilgan edi. Ushbu tashkilot o'z faoliyatini quyidagi asosiy yo'nalishlarda olib bormoqda - turizm sohasida mamlakatlar raqobatdoshligini oshirish, barqarorlikni ta'minlash, kam ta'minlanganlik miqyosini qisqartirish, turizmning izchil va hamma foydalana oladigan darajada rivojlanishiga erishish uchun salohiyatni oshirish va sheriklikni kengaytirish.

BMT Jahon sayyohlik tashkiloti (JST)ga 156 mamlakat, 6 uyushma a'zo bo'lib kirgan. Shuningdek, xususiy tarmoq, o'quv yurtlari, turistik tashkilotlar vakillari bo'lgan 400 dan ziyod uyushma sheriklari bor. 1994 yildan boshlab BMT Jahon sayyohlik tashkiloti (JST) BMTning YuNESKO va YuNKTAD kabi tashkilotlari bilan birgalikda «Buyuk ipak yo'li» dasturini amalga oshirmoqda. Dasturda 31 mamlakat qatnashmoqda.

Tarixiy Buyuk ipak yo‘li bo‘ylab turizmni izchil rivojlantirish, mintaqada mahalliy hamjamiyatlar rivojiga ko‘maklashish, investitsiyalar – BMT, Jahon sayyohlik tashkiloti ijroiya kengashining 99-sessiyasini rag‘batlantirish hamda tabiiy va madaniy merosni saqlashga ko‘maklashish dasturning asosiy vazifalari hisoblanadi. Bundan tashqari, dastur Buyuk ipak yo‘li mintakalari va mamlakatlari o‘rtasida hamkorlikni rivojlantirishga yo‘naltirilgan.

O‘zbekiston Respublikasi 1993 yildan BMT Jahon sayyohlik tashkiloti a‘zosi sifatida «Buyuk ipak yo‘li» dasturini ro‘yobga chiqarishda faol ishtirok etib kelmoqda. BMT Jahon sayyohlik tashkiloti bilan O‘zbekiston Respublikasi hamkorligi doirasida 1994-2010 yillarda Samarqand, Xiva, Buxoro shaharlarida to‘rtta xalqaro yig‘ilish o‘tkazildi. Ularning yakunlari bo‘yicha «Buyuk ipak yo‘lida turizm to‘g‘risida Samarqand deklaratsiyasi», «Turizm va madaniy merosni saqlash to‘g‘risida Xiva deklaratsiyasi», «Buyuk ipak yo‘lida turizm to‘g‘risida Buxoro deklaratsiyasi» qabul qilindi. 2006 yili Toshkent shahrida Buyuk ipak yo‘li shaharlari hokimlarining anjumani tashkil etildi.

2004 yilda Samarqand shahrida BMT Jahon sayyohlik tashkiloti Buyuk ipak yo‘li bo‘yicha Xalqaro byurosi ochildi. U Ipak yo‘li mamlakatlarining o‘zaro aloqa va mintaqaviy hamkorligini amalga oshirib kelmoqda. Bu mamlakatlarning turistik ko‘rgazmalarda qatnashishiga ko‘maklashmoqda, mazkur turizm mahsulotini rivojlantirishga qaratilgan boshqa tadbirlarni o‘tkazmoqda. Turizmni rivojlantirish davlat qo‘mitasi qoshidagi «Milliy PR – markaz» DUK hamda «MATTA» (Malayziya), «Crescent Rating» (Singapur) uyushmalari, Jakarta targ‘ibot fondi (Indoneziya) o‘rtasida «Global Muslim Traveler Index» doirasida hamkorlik memorandumini imzolandi.

Piar menejment(PR). Turizm sohasidagi piar menejment(PR)ning asosiy vazifasi sayyohlik tashkilotlari va jamoatchilik o‘rtasida do‘stona munosabatlarni hamda xalqaro aloqalarni o‘rnatish, shuningdek, o‘zaro munosabatlarni qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan uzoq muddatli sa‘y-harakatlarni rejalashtirish hamda amalga oshirish hisoblanadi. Piar-menejmentni mamlakatning «qiyofasi» va o‘zaro manfaatli hamkorlikdagi «ko‘prik» deyish mumkin. Turizmda PR bir qator o‘zaro uzviy bog‘langan qismlardan tashkil topadi. Bular, birinchidan, tizimli tahlil, strategik rejalar ishlab chiqish uchun marketing tadqiqotlarini o‘tkazish, ikkinchidan, dastur va rejalar ishlab chiqish, uchinchidan, iste‘molchilar bilan samarali o‘zaro munosabatlarni o‘rnatish, to‘rtinchidan, turli soxta axborot

manbalarini aniqlash va bartaraf etishdir. Mazkur sohadagi PR faoliyatini bir necha yoʻnalishga ajratish mumkin. Yaʼni brendni reklama qilish (bu yirik turizm operatorlariga, shu jumladan, mehmonxonalariga xos), sayyohlik xizmatlarini keng targʻib qilish, mamlakat nufuzi va ijobiy qiyofasini shakllantirish, mamlakatning alohida hududlari turistik salohiyatini ishlab chiqish va targʻib qilish.

Bugungi kunda Ozarbayjon, Sloveniya, Indoneziya, Malayziya va turizm rivojlanayotgan boshqa mamlakatlar oʻzlarining imijlarini shakllantirishda xalqaro PR menejerlar va yirik kompaniyalar bilan hamkorlik qilmoqda. Jumladan, Singapur, Gonkong, Meksika kabi davlatlarning turizm tashkilotlari «Tourism, Marketing & Intelligence» (TMI) piar agentligining xizmatlaridan foydalanishadi. Mazkur agentlik xalqaro maydonda oʻzining alohida oʻrniga ega boʻlib, asosan, marketing tadqiqotlari va PR imijni shakllantirishga ixtisoslashgan. TMI oʻz mijozlariga mamlakat uchun eng foydali turizm shakllarini oʻrganish, aniqlash, turizm bozori holatini muntazam tarzda tahlil qilish, targʻibot qilishda aniq strategik dastur ishlab chiqish va uni amalga oshirishga koʻmaklashish, turoperatorlarni qoʻllab-quvvatlash (chunki aynan ular turizm yoʻnalish va xizmatlarni shakllantirish, reklama qilish va amalga oshirish bilan shugʻullanadi) singari xizmat turlarini taklif qilib kelmoqda.

Mamlakatimizda ham Turizmni rivojlantirish davlat qoʻmitasi huzurida «Milliy PR markazi» DUK tashkil etildi. Markazga mamlakatning turizm salohiyatini targʻib qilishni tashkil etish boʻyicha vazifalar yuklatildi. Milliy PR markazi, shuningdek, mahalliy turagentliklarning xalqaro turizm koʻrgazma va yarmakalarida ishtirok etishini tashkillashtiradi. Ushbu tadbirlar mamlakatni, turizm mahsulotlarini va xizmatlarini reklama qilish, shu bilan birga, iqtisodiy foydali munosabatlarni oʻrnatish uchun oʻziga xos maydon hisoblanadi.

Turizm toʻgʻrisidagi Qonunning 2-moddasida Oʻzbekiston Respublikasining xalqaro shartnomasida Oʻzbekiston Respublikasining turizm toʻgʻrisidagi qonun hujjatlarida nazarda tutilganidan boshqacha qoidalar belgilangan boʻlsa, xalqaro shartnoma qoidalari qoʻllaniladi deb belgilab qoʻyilgan. 21-moddasida esa turizm sohasida yuzaga keladigan nizolar qonun xujjatlarida belgilangan tartibda hal qilinadi degan norma belgilangan. Turistik faoliyat subyektlari tadbirkorlik subyekti sifatida hamkorlari bilan davlat organlari bilan munosabatga kirishadilar. Bu munosabatlar jarayonida yuzaga keladigan nizolar shartnomada belgilangan tartibda va xalqaro normalarga muvofiq hal etiladi. Turizm faoliyatida moliyaviy javobgarlik

majburiyat bajarilishi kechiktirilishining har bir kuni uchun foiz hisobida undiriladigan moliyaviy javobgarlik- penya va jarima ya'ni majburiyat bajarilmaganligi uchun qat'iy belgilangan miqdorda undiriladigan moliyaviy javobgarlik shakllarida bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasi 1965 yil 18 martda imzolangan va 1966 yil 14 oktyabrdan kuchga kirgan «Davlatlar va chet ellik shaxslar o'rtasidagi investitsion nizolarni hal etish tartibi to'g'risida»gi Vashington Konventsiyasini 1994 yil 6 mayda ratifikatsiya qildi.

Konventsiya xalqaro Taraqqiyot va rivojlanish banki huzurida investitsiya nizolarini hal etish bo'yicha Markazni ta'sis etish va ushbu Markazda muayyan davlat va xorijiy davlat shaxslari o'rtasida vujudga keladigan investitsion nizolarni Konventsiya qoidalariga muvofiq yarashtiruv va arbitraj yo'li bilan hal etishni ta'minlaydi.

Markaz tarkibida Ma'muriy kengash va Kotibiyat mavjud bo'lib, Kotibiyat vositachilar va arbitrlar ro'yxatini yuritadi. Ma'muriy kengash tarkibiga Konventsiyani imzolagan davlatlarning har biridan bittadan vakillar kiradi. Bunday vakillar yetarlicha mala-kaga ega bo'lgan shaxslar orasidan tanlanib, ularning ro'yxati har yarim yilda yangilanib turadi. Markaz o'zi ko'rsatgan xizmatlardan tushadigan mablag'lar va boshqa mablag'lar hisobidan moliyalanadi, u immunitet va imtiyozlarga ega.

2020 yil 17 iyunda «Nizolarni muqobil hal etishning mexa-niz m larini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida» O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qarori qabul qilindi. Mamlakatda davlat organlarining aholi bilan muloqotini takomillashtirish, fuqarolar huquq va erkinliklarining ishonchli himoyasini ta'minlash hamda ularning muammolarini hal etishning zamonaviy mexanizmlarini joriy qilish borasida izchil ishlar amalga oshirilmoqda.

XULOSA VA MUNOZARA

Ta'kidlash joizki, ushbu sohada islohotlarning hozirgi bosqichi davlat organlarida nizolarni sudgacha ko'rib chiqishning yagona tizimini yaratish, mediatsiya, hakamlik sudlari hamda xalqaro arbitrajlarini fuqarolar hamda tadbirkorlarning ishonchiga sazovor bo'ladigan nizolarni hal etuvchi samarali muqobil institutlarga aylantirish lozimligini taqozo etmoqda. O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiy protsessual kodeksi va Fuqarolik protsessual kodeksiga muvofiq ishni sudga ko'rishga tayyorlash paytida sudbua taraflardan kelishuv

bitimini tuzish ehtimolini yoki nizoni hal qilishning muqobil usullari ehtimolini aniqlaydi va ularning huquqiy oqibatlarini tushuntiradi;

O‘zbekiston Respublikasi Adliya vazirligining 2020 yil 1 avgust-dan boshlab eksperiment tariqasida:

Davlat bojxona qo‘mitasi, Yer resurslari, geodeziya, kartografiya va davlat kadastr davlat qo‘mitasi, Moliya vazirligi huzuridagi byudjetdan tashqari Pensiya jamg‘armasi hamda Namangan, Buxoro va Toshkent viloyatlari hokimliklari huzurida Jismoniy va yuridik shaxslar hamda davlat organlari o‘rtasidagi nizolarni sudgacha hal qilish bo‘yicha apellyatsiya kengashlarini tashkil etildi.

ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. 2019-2025 yillarda O‘zbekiston Respublikasida turizm sohasini rivojlantirish KONTSEPTSIYASI O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019 yil 5 yanvardagi PF-5611-son Farmoniga 1-Ilova.
2. 2020-2025 yillarda O‘zbekiston Respublikasida yoshlar turizmini rivojlantirish Kontseptsiyasi.
3. «O‘zbekiston Respublikasida turizm sohasini tiklash va rivojlantirish uchun qulay shart-sharoitlarni yaratish chora-tadbirlari to‘g‘risida O‘zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarori. 2020 yil 10 iyul 433-son
4. Turizm faoliyatini litsenziyalash tartibi to‘g‘risida NIZOM Vazirlar Mahkamasining 2020 yil 10 iyuldagi 433-son qaroriga 1-Ilova.
5. Xalqaro turizm. Darslik. Samarqand iqtisodiyot va servis instituti. Mamatqulov X.M., Bektemirov A.B., Tuxliev I.S., Norchaev A.N. . Samarqand - 2017
6. M.Q.Pardaev. R.Atabaev. Turizm asoslari. Ma‘ruzalar matni. Samarqand iqtisodiyot va servis instituti.

Research Science and
Innovation House

